

Табл. 2. SWOT-аналіз екологічного страхування лісового господарства в Україні

S (сильні сторони)	W (слабкі сторони)
1) забезпечення відшкодування збитків лісокористувачам, державі та населенню внаслідок лісових пожеж, незаконних рубань лісу, зниження рекреаційної функції лісів та ін.; 2) забезпечення відшкодування збитків державі та населенню внаслідок діяльності підприємств, яка пов'язана з потенційною небезпекою заподіяння шкоди лісам; 3) стимулювання превентивних заходів з охорони лісів завдяки зменшенню страхових тарифів лісокористувачам і підприємствам, діяльність яких пов'язана з потенційною небезпекою заподіяння шкоди лісовому фонду.	1) законодавча неврегульованість; 2) диференціація тарифних ставок залежно від місця розташування, породи, віку та вартості лісу, прийнятого на страхування; 3) відсутній механізм страхування державних лісів; 4) відсутній інтерес приватних лісокористувачів або орендарів у добровільному страхуванні ділянок лісового фонду, наданих їм у користування; 5) визначення суб'єктів страхових відносин в умовах державної власності на ліси.
O (можливості)	T (ризик)
1) виникнення страхових компаній, які надають послуги страхування лісового фонду; 2) впровадження нових екологічних страхових програм відповідно до потреб лісового господарства; 3) створення страхового фонду для потреб лісового господарства; 4) розвиток перестрахування екологічних ризиків у лісовому господарстві; 5) створення державою економічних стимулів для розвитку екологічного страхування лісів; 6) екологічне страхування сприятиме сталому веденню лісового господарства.	1) відсутність Закону України "Про екологічне страхування"; 2) достовірність оцінювання екологічних збитків, які не мають ринкової вартості; 3) низький рівень кваліфікації кадрів.

Література

- Віленчук О.М. Концептуальні засади розвитку екологічного страхування в лісовому господарстві / О.М. Віленчук // *Фінанси України* : журнал. – 2007. – № 5. – С. 105-113.
- Мішенін С.В. Еколого-економічні проблеми природокористування у лісовому комплексі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.08.01 – "Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища" / С.В. Мішенін. – К., 1999. – 41 с.
- Токарева Т.В. Організаційно-економічні основи запобігання екодеструктивності лісокористування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.08.01 – "Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища" / Т.В. Токарева. – Суми, 2000. – 31 с.
- Дейнека А.М. Лісове господарство: еколого-економічні засади розвитку : монографія / А.М. Дейнека. – К. : Вид-во "Знання", 2009. – 345 с.
- Безпалько А.Р. Экономический механизм перераспределения рисков при сохранении лесов : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – "Экономика и управление народным хозяйством (экономика природопользования)" / А.Р. Безпалько. – СПб., 2003. – 18 с.
- Коваленко Н.В. Перспективы страхования ответственности за вред окружающей среде, причиненный субъектом экономической деятельности : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – "Финансы, денежное обращение и кредит" / Н.В. Коваленко. – М., 2009. – 26 с.

- Петров В.Н. Государственное регулирование охраны и защиты лесов как элемента окружающей природной среды : автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра экон. наук: спец. 08.00.19 – "Экономика природопользования и охраны окружающей среды" / В.Н. Петров. – СПб., 1999. – 41 с.
- Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2010 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.mns.gov.ua/content/national_lecture.html.
- Методика оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р., № 175. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/175-2002-п>.
- Иванов А.Н. Зарубежный опыт по страхованию лесного фонда / А.Н. Иванов, А.А. Соловова. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.ins-info.ru/?p=244>.
- Reducing the social and economic impact of climate change and natural catastrophes / CEA – Brussels, 2007. – P. 48.

Василишин Х.Р. Формирование и перспективы развития экологического страхования лесов Украины

Рассмотрены экологические риски в лесном хозяйстве, причины и динамика возникновения лесных пожаров и величина ущерба от них. Проанализирован опыт зарубежных стран в страховании лесов от пожаров. Проведен SWOT-анализ экологического страхования лесов. Обоснованы перспективы развития экологического страхования лесного хозяйства.

Ключевые слова: лесные пожары, экологические риски, страхование лесов от пожаров, объект страхования, страхователь.

Vasylyshyn K.R. The formation and perspectives of development the environmental forest insurance in Ukraine.

We consider environmental risks in forestry, causes and dynamics of forest fires and the losses of them. The experience of foreign countries in the forest fires insurance are analyzed. A SWOT-analysis of the environmental forest insurance was made. The perspectives of development the environmental forestry insurance are grounded.

Keywords: forest fires, environmental risks, forest fire insurance, the insurance object, the insurer.

УДК 336.221:[630*6:504]

Асист. В.П. Мороз – НЛТУ України, м. Львів

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФУНКЦІЙ ПЛАТЕЖІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ (У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОЇ ЛІСОВОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ)

Обґрунтовано необхідність трансформації платежів за спеціальне використання лісових ресурсів у специфічні, екологічно та економічно ефективні податки. Проаналізовано цілі екологічно збалансованої лісової податкової політики України у контексті вимог лісової політики Європейського Союзу, яка базується на матеріалах Міжнародної конференції ООН у Ріо-де-Жанейро (1992) і Кіотського протоколу (1997), конференцій міністрів європейських країн та Стратегії лісового господарства Європейського Союзу.

Ключові слова: екологізація національної податкової системи, принципи, лісові екосистеми, лісове господарство, лісова політика, глобальні екологічні загрози.

Зарубіжна практика ведення лісового господарства, економічні реформи в лісовому господарстві країн Східної Європи, що відбулися після розпаду СРСР, європейська лісова політика та наукові дослідження, які виконали ук-

раїнські науковці, засвідчують про об'єктивну необхідність трансформації основної функції платежів за спеціальне використання лісових ресурсів (фіскальної) у сукупність функцій, яку виконують ціни в лісовому господарстві. Все, що росте в лісі, і сукупність екологічних і соціальних послуг, які надають лісові екосистеми, потрібно розглядати як продукцію лісовирощування. Відповідно платежі за спеціальне використання лісових ресурсів потрібно розглядати в рамках цінової політики. Лише тоді можна сподіватися на успіхи в реформуванні економічної системи лісового господарства України, у творенні нової національної лісової політики і досконалої податкової політики.

За роки незалежності України ні один український уряд не взяв на себе відповідальність відкинути радянську систему лісових такс і замінити її такою, яка відповідала б засадам ринкової економіки, незважаючи на велику кількість ґрунтовних наукових публікацій з цієї проблематики. Реформування лісових такс в Україні відбувалося в хибному напрямі, бо не можливо реформувати те, що є хибним за своїм задумом.

Не зрушила з місця цю проблему й остання реформа податкової системи в Україні. У "Податковому кодексі України" [1], який прийнято Верховною Радою України, в розділі VII "Збір за спеціальне використання лісових ресурсів" термін "лісові такси" не вживається, його замінено на – ставка збирання за заготівлю деревини основних лісових порід, але економічна суть порядку сплати платежів за спеціальне використання лісових ресурсів не змінилась. Вона залишається радянською, притаманною для економіки лісового господарства СРСР. З огляду на те, що лісові такси є недосконалим інструментом лісової і податкової політики, пропонуємо шляхи вирішення проблеми:

- трансформувати платежі за спеціальне використання лісових ресурсів у ціни на продукцію лісовирощування (лісові такси варто будувати за Північно американою методикою);
- на основі польського досвіду пропонуємо ввести погектарні ставки податку;
- забезпечити екологізацію податкової системи в лісовому господарстві, оскільки лісові екосистеми відіграють значну роль у подоланні глобальних екологічних загроз.

Якщо платежі за спеціальне використання лісових ресурсів будуть виконувати функції ціни, то чинні лісогосподарські підприємства матимуть вибір – можливість продавати лісосічний фонд або круглі лісоматеріали (нагромаджені кошти використовувати для відтворення лісових ресурсів, сплати податків і соціальних платежів та використовувати на економічний і соціальний розвиток та матеріальне стимулювання). Платежі за спеціальне використання лісових ресурсів приватні лісозаготівельні та лісогосподарські компанії, ймовірно, зможуть перечислювати на розрахункові рахунки державних лісогосподарських підприємств або до Державного фонду охорони і відтворення лісових ресурсів (такий новий інструмент лісової політики запропонували запровадити науковці кафедри економіки і менеджменту лісових підприємств Національного лісотехнічного університету України) [2].

У рамках лише таких реформ вбачаємо збереження модернізованої до умов ринкової економіки чинної системи платежів за спеціальне використан-

ня лісових ресурсів. Досвід країн Східної Європи свідчить про те, що будь-які конструктивні трансформації системи оподаткування в лісовому господарстві, що спрямовані на стимулювання раціонального лісокористування і сталий розвиток лісового господарства, будуть потребувати реформування лісового господарства і модернізації (або введення нових, ефективніших) інструментів економічної і лісової політики.

Розглядаючи проблеми оподаткування лісового господарства крізь призму лісової політики, необхідно мати на увазі передусім лісову політику Європейського Союзу, яка базується на матеріалах Міжнародної конференції ООН у Ріо-де-Жанейро (1992), і Кіотського протоколу (1997), конференцій міністрів європейських країн та Стратегії лісового господарства Європейського Союзу (Брюссель, 16 грудня 1998 р., документ 14244(98)).

Лісова політика Європейського Союзу "відштовхується від багатофункціонального значення лісів та раціонального використання лісогосподарського сектору, що базується на їх соціальній, економічній, екологічній та культурній функціях та вартостях для суспільства" [2, с. 377]. Стратегія лісового господарства Європейського Союзу підкреслює важливість "співпраці та координування між різними галузевими політиками, які мають вплив на лісове господарство та співпрацю на загальноєвропейському рівні" [2, с. 377].

Досвід зарубіжних промислово розвинених країн щодо оподаткування лісового господарства є потужним джерелом інформації, глибокий аналіз якої дає змогу розробити ефективну податкову політику, а разом з нею і лісову політику, спрямовані на забезпечення сталого розвитку лісового господарства і підвищення еколого-економічної ефективності лісокористування. Водночас, вивчаючи зарубіжний досвід організації лісового господарства і його оподаткування, необхідно враховувати економічні, екологічні та соціальні аспекти лісокористування в зарубіжних країнах, які, зазвичай, істотно відмінні від тих, в яких працюють державні лісогосподарські підприємства України.

Світовий досвід свідчить про те, що відносно лісового господарства дуже непросто уніфікувати лісову і податкову політику через неоднакове економічне, екологічне і соціальне значення лісів. Особливо полярними на податкову і лісову політику в лісовому господарстві є позиції північних і південних європейських країн. До сьогодні країни Європейського Союзу не мають узгодженої податкової політики щодо лісового господарства. Навіть у проекті Конституції Європейського Союзу не узгоджено лісову і податкову політику щодо лісового господарства [5].

Фурдичко О.І. та Лавров В.В. акцентують увагу на тому, що європейські лісові політики виявили багато спільних рис між лісовим господарством і аграрним сектором економіки, а відповідно вказують на необхідність їх інтеграції, а то і злиття. Зокрема, вони висловили таку думку: "Незважаючи на визначення важливої економічної ролі лісів, нове законодавство ЄС дотепер трактує лісове господарство як аспект сільськогосподарського розвитку і, зокрема, як альтернативу, чи таку, що доповнює діяльність сільськогосподарства. Тому для країн Центральної і Східної Європи бажано проводити аграрну та лісогосподарську політику, інтегровану, погоджену з ураху-

ванням суспільних стратегій у сферах захисту навколишнього природного середовища, екологізації промисловості, соціально-економічного розвитку територій тощо" [3].

Враховуючи цю однорідність лісового і соціального господарств, а також те, що податкова політика щодо сільського господарства, яку проводять Європейський Союз і Україна, є ощадною, то ще більш прийнятною вона повинна бути стосовно лісового господарства, якщо прийняти до уваги роль лісових екосистем щодо подолання глобальних екологічних загроз. Враховуючи не лише національну, а й міжнародну цінність лісових екосистем, є істотний вплив лісового господарства на розвиток аграрного сектору економіки; недопустимо, щоб спеціальні лісові податки чинили найбільший податковий тиск на економічну діяльність у лісовому господарстві. Система оподаткування є не лише інструментом податкової політики. Її, крім того, використовують як інструменти бюджетної, митної, земельної, екологічної та лісової політики. Зв'язок податкової політики з іншими видами охарактеризовано на рис.

Рис. Взаємозв'язок податкової політики з іншими політиками

Шевчук В.О., Римарська Р.Ю. звертають увагу на необхідність уніфікації (гармонізації) податкової системи України, наближення її до податкової системи країн Європейського Союзу, зокрема вони стверджують: "Уніфікація (або гармонізація) податкових систем країн Європейського союзу – це один із ключових елементів загального процесу фіскальної конвергенції, який закономірно виник із проблеми податкової конкуренції. Інколи твердження про те, що податкова конвергенція, під якою розуміють процес зближення податкових систем країн із різним рівнем політичного й соціально-культурного розвитку, передбачає розробку і впровадження механізмів та інструментів фіскального регулювання на всіх наявних у інтеграційному угрупованні ієрархічних рівнях" [4, с. 49]. При цьому вказують на те, що "для багатьох вітчизняних фахівців та іноземних експертів найбільшу проблему становить надмірний податковий тягар, який, зокрема, провокує тінізацію економіки [4, с. 50].

У процесі здійснення податкової політики доцільно було б використовувати такі податки: податок на прибуток, податок на нерухомість (майно), податок на додану вартість (ПДВ), земельний податок, плата за природний ресурс (в Україні плата за спеціальне використання природних ресурсів), екологічний податок (плата за забруднення навколишнього середовища, розміщення відходів виробництва і споживання та інші екологічні податки), митні податки (ввізне мито, вивізне мито, податки на товари, що були в споживан-

ні), лісові податки (на заготовлені лісоматеріали, на кореневу вартість деревостанів, погектарні податки, на продані лісоматеріали, на право використання лісових ресурсів).

З метою досягнення цілей лісової політики ці податки використовують таким чином:

- звільняють від оподаткування економічну діяльність, що пов'язана з веденням лісового господарства (у випадках, коли лісові екосистеми використовують важливі екологічні та соціальні функції; складні природні умови лісовирощування, або лісозаготівель, які роблять економічну діяльність неконкурентоспроможною);
- надають податкові пільги шляхом зниження ставок податків (з метою фінансової підтримки лісовласників, ліси яких виконують важливі екологічні та соціальні функції; сприяння сталому розвитку лісового господарства);
- здійснюють диференціацію ставок податків шляхом зменшення податкового тягара для окремих груп лісовласників (з метою досягнення соціальної справедливості, стимулювання оздоровлення довкілля, підвищення продуктивності лісів та раціонального використання лісових ресурсів).

З метою досягнення цілей лісової політики, забезпечення сталого екологічного збалансованого розвитку лісового господарства, забезпечення стійкості лісових екосистем та подолання глобальних екологічних загроз можна рекомендувати оподатковувати підприємства лісового господарства (лісовласників, лісокористувачів) за пониженими ставками податку у випадку, коли їх ліси сертифіковані за міжнародними принципами, критеріями та індикаторами (або національними стандартами). Чергове зменшення ставок податків доцільно вводити після чергової офіційної добровільної сертифікації, коли виявиться, що стан лісів, ведення лісового господарства і лісокористування перевищує вимоги офіційних критеріїв та індикаторів.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755; редакція від 01.01.2011 р. на підставі закону України від 23.12.2010 р., № 2856. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Синякевич І. Екологічна та лісова політика / І. Синякевич; Національний лісотехнічний університет України. – Львів : Вид-во ЗУКЦ, 2004. – 144 с.
3. Фурдичко О.І. Лісова галузь України у контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти / О.І. Фурдичко, В.В. Лавров. – К. : Вид-во "Основа", 2009. – 424 с.
4. Шевчук В.О. Уніфікація податкових систем країн Європейського союзу як критерій поглиблення інтеграції / В.О. Шевчук, Р.Ю. Римарська // Фінанси України : журнал. – 2007. – № 12. – С. 49-59.
5. Соловій І.П. Політика сталого розвитку лісового сектора економіки: парадигма та інструменти : монографія / І.П. Соловій. – Львів : РВВ НЛТУ України, ТзОВ "Ліга – Прес", 2010. – 368 с.

Мороз В.П. Эколого-экономическое обоснование трансформации функций платежей за специальное использование лесных ресурсов (в контексте требований экологически сбалансированной лесной налоговой политики)

Обоснована необходимость трансформации платежей за специальное использование лесных ресурсов в специфические, экологически и экономически эффективные налоги. Проанализированы цели экологически сбалансированной лесной нало-

говой политики Украины в контексте требований лесной политики Европейского Союза, которая базируется на материалах Международной конференции ООН в Рио-де-Жанейро (1992) и Киотского протокола (1997), конференций министров европейских стран и Стратегии лесного хозяйства Европейского Союза.

Ключевые слова: экологизация национальной налоговой системы, принципы, лесные экосистемы, лесное хозяйство, лесная политика, глобальные экологические угрозы.

Moroz V.P., Ecological-economic assessment of transformation functions payments for special use of forest resources (in the context of ecologically balanced forest tax policy)

The necessity of transformation of payments for special use of forest resources in a specific, environmentally and economically efficient taxes. Analyzed the entire forest ecologically balanced tax policy of Ukraine in the context of forest policy of the European Union which is based on the International UN Conference in Rio de Janeiro (1992) and Kyoto (1997), Conference of European Ministers of Forestry and Strategy of the European Union.

Keywords: greening the national tax system, principles, forest ecosystems, forestry, forest policy, global environmental threats.

УДК 330.15+504.06

Аспір. О.П. Пристайко – Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України

ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Представлено результати аналізу сучасного стану законодавчо-нормативної бази у сфері забезпечення екологічної безпеки, зокрема на регіональному рівні. Зроблено пропозиції щодо напрямку подальшого її розвитку та вдосконалення.

Ключові слова: екологічна безпека, сталий розвиток, нормативно-правове забезпечення, регіональна політика.

Постановка проблеми. На сьогодні стан законодавчого та нормативно-методичного забезпечення екологічної безпеки в Україні є не повністю задовільним через причини, серед яких варто виділити такі: ситуація перманентних парламентських криз, що негативно впливають на прийняття законопроектів у сфері екологічної безпеки, які традиційно вважають наші законодавці дещо другорядними; недостатня структурованість виконавчої влади; організаційно-управлінська нескоординованість діяльності місцевої влади та представництв центральної влади на місцях; корупція та нестача бюджетних коштів на реалізацію заходів з екологічної безпеки; недостатнє науково-методичне обґрунтування законодавчого та нормативного забезпечення екологічної безпеки регіонального розвитку в Україні.

У нашому дослідженні ми будемо використовувати термін забезпечення екологічної безпеки, з огляду на те, що він є нормативно усталеним та прописаний у двох основоположних актах щодо цього питання – Конституції України [1] (стаття 16, у яку зазначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави) та Законі Укра-

їни "Про основи національної безпеки" [2] (зокрема у Статті 5 щодо принципів забезпечення національної безпеки йдеться про те, що національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах). Зауважимо, що про гарантування йдеться тільки у статті 8, в якій зазначено про основні напрями державної політики з питань національної безпеки та в екологічній сфері одним із напрямів є здійснення комплексу заходів, які гарантують екологічну безпеку ядерних об'єктів і надійний радіаційний захист населення та довкілля, зведення до мінімуму впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблем. За роки незалежності в Україні сформувалася власна наукова школа, що забезпечує органи державного управління якісною теоретичною та методологічною базою обґрунтування прийняття управлінських рішень в галузі екологічного права, економіки природокористування та управління екологічною безпекою. Серед них необхідно визначити праці В.І. Андрейцева [3], Б.М. Данилишина [4], Ю.С. Шемшученка [5], В.І. Семчик, Н.Р. Малишевої, В.В. Костицького, П.Ф. Кулініча, В.І. Олещенка, О.О. Веклич [6], В.С. Міщенко, Л.Г. Мельника, О.Ф. Балацького, С.К. Харичкова, Т.П. Галушкіної [7], Л.І. Максимів, Є.В. Хлобистова [8], З.В. Герасимчук [9] та багатьох інших. Водночас прийняття низки декларативних та нормативних документів як щодо розвитку країни загалом, так і щодо більш специфічних аспектів розвитку, зокрема й екологічних, потребує постійного аналізу законодавчої бази стосовно екологічної безпеки та корегування програмних документів і вдосконалення механізмів регіонального розвитку.

Метою роботи є узагальнення законодавчого забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні та визначення пріоритетних напрямів розбудови системи екологічної безпеки та формулювання основних векторів регіонального розвитку у визначеному контексті.

Викладення основних результатів дослідження. У загальному розумінні екологічна безпека регіонального розвитку є взаємопов'язаною системою (рис.), що складається з трьох нерозривних складових – законодавчого та нормативного забезпечення, організаційно-управлінської системи, та організаційно-економічної системи здійснюється на основі правових актів, що регулюють діяльність як прямого адміністративного управління, так і економічні важелі регулювання.

На погляд фахівців, джерелом екологічного права є нормативні акти, що містять еколого-правові норми, призначені для регулювання екологічних правовідносин [10, с. 17]. В Україні основними юридичними джерелами права, фактично, є тільки нормативно-правові акти, провідне місце серед яких посідають закони. Цю сукупність правових нормативних актів, які прийнято вважати екологічним законодавством, поділяють на закони та підзаконні акти. Таким чином, до правових джерел екологічної безпеки належать [3, 5, 10]: Конституція України; Закони України; укази і розпорядження Президента